

Plojimais. Taip pasitinkami tik patys ryškiausieji. Taip Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos lankytojai pasitiko režisierių, Lietuvos nacionalinės premijos laureatą, ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro kryžiaus kavalierių Algimantą Puipą.

„Didelė garbė, kad galiu su jumis sveikintis, užduoti klausimus, kurie aktualūs man kaip menininkui ir žiūrovui“, – pabrėžė ir vakarą moderavęs režisierius, J. Miltinio dramos teatro meno vadovas Aleksandras Špilevojus.

Pradėjo sveikintis jaunimas

„Dabar esu labai geros nuotaikos. 50 metų kelionė kine su rimtais filmais: „Moteris ir keturi jos vyrai“, „Dievų miškas“, „Amžinoji šviesa“ ir kt. O tada vienas jaunas kritikas pareiškia: laikas užmiršti tuos režisierius, kurie filmuoja baltus arklius senamiestyje. Nenorėjau būti pelėsiu, todėl pradėjau filmuoti kitokius. Absurdo žanras, juodoji komedija, siurrealizmas – ir su manimi pradėjo sveikintis jaunimas. Praradau draugų bendraamžių, tačiau turiu jaunimą, – šypsodamasis apibendrina A. Puipa. – Visgi net ir šiuo atveju lieku su literatūra. Pavyzdžiui, naujausias darbas – „Sinefilija“ – Tomo Šinkariuko novelių motyvais“.

Skaičiuojama, kad apie 90 proc. kinematografo sudaro ekranizacijos. Kūrybinėje A. Puipos kelionėje į filmų siužeto pagrindą sugula Lietuvos ir užsienio autoriai: nuo Franzo Kafkos iki Jurgos Ivanauskaitės, nuo Torgny Lindgreno iki Balio Sruogos, nuo O. Henrio iki Janinos Survilaitės ir kt.

„Literatūra man padeda būti keliais žingsniais aukščiau autoriaus. Dabar jaunimas skaito rečiau, kuria savus siužetus, šie atneša dividendų – apdovanojimų. O aš lieku kitame gyvenime – kaip vienišas mamutas“, – sako.

Ne tik per Žemaitę

Visgi dėstydamas Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje A. Puipa su literatūra siekė supažindinti ir savo studentus. Šiems užduodavo rengti kino etiudus pagal Sauliaus Tomo Kondroto, Jurgos Ivanauskaitės, Jurgos Tumasonytės kūrybą.

„Norėjau pripratinti prie literatūros ne tik per J. Biliūną ar Žemaitę. Na, kol kas nepavyko, – šypteli. – Tačiau netrukus žiūrėsime „Pietinia kronikas“. Rimantas Kmita yra sakęs, jog šio romano iki galo neužbaigė, nes privalėjo laikydamasis terminų atiduoti leidyklai. O režisierius Ignas Miškinis turėjo galimybę sukurti idealiai. Ir pavyko – „Pietinia kronikas“

išrinktas geriausiu Baltijos šalių filmu ką tik praūžusiame Talino „Juodųjų naktų“ kino festivalyje”.

Ironizuoti profesiją

Jau sausį kino teatruose pasirodys dar viena A. Puipos premjera – vaidybinis filmas „Naktinis seansas”. Jam vėlgi pasitelkta literatūra – šįsyk Jaroslavo Melniko novelės.

„Pastebėjau, kad man nepakanka vieno filmo temai atskleisti. Taip atsiranda tarsi poros: „Moteris ir keturi jos vyrai” ir „Elzė iš Gilijos”, „Amžinoji šviesa” ir „Bilietas iki Tadž Mahalo” bei kt. „Naktinis seansas” – dar viena Kafkos „Proceso” versija. Siurrealizmas, iliuzija tamsioje salėje stebint kitų sapnus. Tik čia žmonių gyvenimais mėgaujasi kino koncertas. Tai tarsi komercinio kino pjūvis, kuriame aš ironizuoju savo profesiją”, – atviras A. Puipa.

Interpretacijos, o ne kopijos

Koks kūrėjo santykis su literatūra? Ar knyga jam – išbaigtas, kone neliečiamas kūrinys, ar atspirtis kurti naują?

„Kaskart imdamas naują knygą save nuteikinėju: negadinsiu – ekranizuosiu net taškus. Nepavyksta, – šypteli. – Pavyzdžiui, televizijai kurtas „Procesas”. Aš jį norėjau pradėti kitaip, pasakyti tai, kas svarbu man. Žiūrovai išvydo mano interpretaciją, kurioje aš diskutuoju su F. Kafka. Šis savo laiku šaipėsi iš kino (tuo metu kūrė Charlie Chaplinas, Frankas Lloydas), o mano Jozefas K. – sinefilas, veiksmas vysta kino teatre ir pan. Būtent taip atrandu prasmę liesdamasis prie literatūros, o ne darydamas tik kopiją, iliustraciją. Nesu patogus interpretuotojas rašytojui”.

Kaip panorės Dievas ir Puipa

Kokios buvo autorių reakcijos?

„Vilko dantų karoliuose” sutalpinau tris Leonardo Gutausko romanus – viską į maždaug 60 psl. scenarijų... Šis leido daryti ką noriu, tik prašė koreguoti motinos liniją (mat ši miegojusi su naciais). Galiausiai nusileido. Tik pasiteiravo: koks bus filmas? Atsakiau: „Kaip panorės Dievas ir Puipa”, – prisimena.

Jurga Ivanauskaitė iš pradžių nuoširdžiai įsitraukusi, pati rašiusi scenarijų, organizavusi kelionę į Tibetą. Susirgus ir vis labiau pasiglemžiant ligai viską spręsti paliko režisieriui: „Negaliu vienu metu kovoti ir su liga, ir su Puipa”. O išvydusi filmą buvo patenkinta: „Kokia

laimė, kad kino versija netapo romano klonu”.

„Knygoje būna vienaip užrašyta, tu atsisakai taip kurti (tarkim, klišė) – ir kine atsiranda kitaip. Pavyzdžiui, vestuvių šokis „Moteryje ir keturiuose jos vyruose”. Norėjau kitokio – pasidomėjau Pamario etnokultūra. Šokis tapo kitoks”, – pasakoja A. Puipa.

Tobulo neišeiksi

Kino filmu gali tapti toli gražu ne kiekvienas tekstas. Pavyzdžiui, Patrickas Süskindas („Kvepalai”) daugiau kaip 10 metų neprisileidęs kino kūrėjų – bijojęs, kad šie „nužudys romaną”. Tuo tarpu Stephenas Kingas kinui atviras.

„Sakoma: nedirškite lįsti prie tobulo kūrinio – neišeiksite. Manau, tarp tokių neekranizuotinių – Hermannas Hesse „Stepių vilkas”, Marcelis Proustas. Žinoma, pasauliniame kine bandymų būta, tačiau jie nuvilia”, – teigia A. Puipa.

Režisierius atvirauja: jam nereikėję imtis B. Sruogos „Dievų miško”. Visgi filmas buvo itin skirtingai sutiktas įvairių auditorijų.

„Pabandžiau. Lietuvos kritikai sumalė į miltus. Tuo tarpu B. Sruogos tyrinėtojai tvirtino priešingai – esą įkopiau į aukštą kalną. Vokiečių kritikams tai buvo naujoviškai pateikta koncentracijos stovyklos tema. Filmo teises įsigijo japonai”, – prisimena A. Puipa.

Mažasis aukso amžius

Kas žiauresni – literatūros ar kino kritikai?

„Kino. Toks įspūdis, kad jie visi norėjo kurti kiną, tačiau nepavyko. Todėl tarsi trokštų iškilti virš kūrėjų ir jiems keršyti. Tiesa, ne visada. Gero, konstruktyvaus kritiko pavyzdys – Saulius Macaitis. Jis puikiai suvokė, kad vaikštome plona linija – nuolat laviruojame tarp skirtingų žiūrovų, vertintojų pusių. Man labai svarbu, kai žiūrovas visiškai pasineria į filmą, grįžęs namo apie šį šnekasi, atsiveria diskusijos. Tokį ritualą turi prancūzai. Lietuva – dar ne. Nors jaunoji mūsų kino karta ima kurti filmus, sudominančius tarptautinę auditoriją ir kritiką. Mažasis mūsų kino aukso amžius. Po Igno Miškinio, Lauryno Bareišos sėkmės Talino festivalyje netgi kilo pasiūlymų skirti apdovanojimų kvotas lietuviškajam kinui”, – šypsosi A. Puipa.

Tik nedidelę dalį

Bibliotekos svečias sutinka – skaitytojui pavojinga žiūrėti mėgstamo kūrinio ekranizaciją.

„Kine jis mato ne savo, o mano vaizduotės rezultatą. Yra toks anekdotas: tuoi dvi žiurkės. Viena suvalgo tris puslapius knygos ir konstatuoja: skanu. Kita pagaužia kino juostos ir susiraukia – fu. Kinas pralošia literatūrai. O pats nuostabiausias dalykas, kada mano ir žiūrovo vizijos sutampa (taip nutiko, pavyzdžiui, su „Amžinąja šviesa“). Deja, taip būna itin retai“, – atsidūsta.

Kita vertus, režisieriui labai patinka aktoriaus Kosto Smorigino mintis: „Kafka – visas žemynas, o mes – tik jūreiviai. Geriausiu atveju priplauksime ir apžiūrėsime tik nedidelę dalį“.

